

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

Кафедра психології

Кафедра педагогіки та управління освітою

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра акушерства та гінекології

**Наукова лабораторія психології репродуктивної сфери,
пренатальної та перинатальної психології**

ДОСЯГНЕННЯ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Матеріали

**Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентів, аспірантів і молодих
вчених
з міжнародною участю**

28 березня 2019 року

м. Вінниця

УДК 159.9.01(08)

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради філологічного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса (протокол № 7 від 20.03.2019 року)

Редакційна колегія

*О. В. Бацилева, д-р психол. наук, професор
В. М. Астахов, д-р мед. н., професор
Л. А. Мартинец, д-р пед. н., доцент
К. М. Васюк, канд. психол. наук, доцент
І. М. Зарішняк, к. пед. н., доцент
Ю. В. Кушнір, канд. пед. наук, доцент
В. А. Оверчук, канд. психол. наук, доцент
І. В. Пузь, канд. психол. наук, доцент*

Досягнення сучасної психологічної науки та практики [Текст] :
Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених з міжнародною участю (м. Вінниця, 28 березня 2019 р.) : тези доповідей / за заг. ред. проф. О. В. Бацилевої. – Вінниця: 2019. – 183с.

Збірник містить матеріали і тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених з міжнародною участю «Досягнення сучасної психологічної науки та практики», яка проводилася на базі Донецького національного університету імені Василя Стуса.

У представлених матеріалах висвітлено наукові дослідження та їх результати, які здобуті молодими науковцями з таких питань як особистісні та ситуативні детермінанти поведінки і діяльності людини; психологія навчання та психологічного супроводу в освіті; психологічне забезпечення професійної діяльності; психологічні аспекти взаємодії людини і суспільства; сучасні дослідження в медичній психології та психології здоров'я; сучасні дослідження в галузі спеціальної психології; психологічні проблеми адаптації.

Збірник адресований науковцям, викладачам вищої школи, аспірантам, студентам, спеціалістам у галузі практичної психології, а також усім тим, хто цікавиться сучасними науковими дослідженнями у вітчизняній та зарубіжній психології

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за грамотність, науковий та літературний зміст, достовірність фактів і посилань несуть їх автори.

**© Донецький національний університет
імені Василя Стуса, 2019**

Богачук А. Р. ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	44
Бортун Б. О. МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОГО ЗАОХОЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ЗАНЯТЬ СПОРТОМ	49
Вакулюк О. А. РОЛЬ ГРУПОВИХ ЦІННОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ У ШКІЛЬНИХ КОЛЕКТИВІВ	53
Вересюк В. Ю. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ВІДСТАВАННЯ У НАВЧАННІ УЧНІВ	57
Генералова Т. В. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОПАНОВУЮЧОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ	61
Гнатенко Н. А. ОПТИМІЗАЦІЯ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ У ЛЮДЕЙ З НЕВРОТИЧНИМИ РОЗЛАДАМИ ЗАСОБАМИ КАТАТИМНО-ІМАГІНАТИВНОЇ ТЕРАПІЇ	65
Гресько І. М. ІДЕЙНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ Я-КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ	69
Григоренко Л. М. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИМВОЛДРАМИ В РОБОТІ З ОСОБАМИ, ЩО ЗАЗНАЛИ ТРАВМУЮЧИХ ПОДІЙ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	73
Доценко Н. І. ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ СПРИЯТЛИВОГО СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В СТУДЕНТСЬКІЙ ГРУПІ	77
Жабська Є. О. ШЛЯХИ МОТИВУВАННЯ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ	81

5. Теория и практика глубинной психокоррекции: Третья авт. школа академика НАПН Украины Т.С. Яценко [Электронный ресурс] / сост. А.В. Глузман (и др.). – Ялта: РИО КГУ, 2010. – 202 с.: ил. – Режим доступа: <http://www.yacenko.org.ua/article/21-asprmodeldinamiki>.
6. Цільмак О.М. Алгоритм проведення психодіагностичної методики «Зернятко». [Текст]. *Наука і освіта: наук.-практ. журн. Півд. наук. Центру АПН України*. 2012. № 1 (Педагогіка). С. 75-79.
7. Leuner, H.: Kontrolle der Symbol interpretation in experimentellen Verfahren. / H. Leuner // *Z. Psychother. med. Psychol.* 4 (1954) 201/

ІДЕЙНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ Я-КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

І. М. Гресько

*аспірант спеціальності «Психологія»,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса*

Науковий керівник: О. В. Бацилєва, д. психол. н., професор

На протязі останніх десятирічь однією з провідних тем соціально-психологічних досліджень постає Я-концепція, а саме, механізм її формування, особливості розвитку та вплив на різні сфери життєдіяльності людини, оскільки уявлення про себе на всіх етапах життя визначає загальне благополуччя, обумовлює цілісність та зрілість особистості, що відповідно впливає на якість життя людини.

В умовах сучасних соціально-економічних змін особливо помітно як кожний по-різному справляється з невдачами, відрізняється самоефективністю або пасивністю, проявляє низький чи високий рівень психологічної стійкості в кризових ситуаціях життя, що залежить як від суто індивідуально-психологічних особливостей, так і від уявлень людини про себе. Оскільки, Я-концепцію прийнято розглядати ядром особистості, її складним динамічним утворенням, що здійснює регулюючий вплив на всі сторони життя людини, то на сьогодні проблема її функціонування залишається надзвичайно актуальною [1; 5].

Саме тому, метою нашої роботи є висвітлення проблеми становлення ідейних засад Я-концепції особистості в психологічній науці.

Аналіз наукової літератури показав, що феномен Я-концепції базується на широкому спектрі теоретичних положень та практичних досліджень, але можна виділити декілька основних ідей, на які опираються головні засади Я-концепції, зокрема [1; 4]:

- основоположний підхід У. Джеймса;
- символічний інтеракціонізм Ч. Кулі та Дж. Міда;
- соціально-когнітивний підхід А. Бандури й У. Мішела;
- епігенетична концепція Е. Еріксона;
- феноменалістична психологія у працях К. Роджерса та

А. Маслоу.

Одним з перших, хто досліджував самосвідомість особистості був американський психолог У. Джеймс, який ще у ХІХ ст. у своїх працях запропонував розмежовувати Я-суб'єктивне та Я-об'єктивне, як два відмінні аспекти особистості. Так, суб'єктивний аспект розглядається як чистий життєвий досвід людини, а об'єктивний уособлює зміст цього досвіду, тобто якості та риси особистості [6, с. 219].

Далі дослідження Я-концепції розширилися від суто психологічного підходу до соціологічної науки, де індивід розглядався як учасник соціальної взаємодії, або інтеракцій. Таку ідею висунули американські соціологи Ч. Кулі та Дж. Мід у межах запропонованого теоретико-методологічного напрямку – символічному інтеракціонізмі. Згідно положень даного напрямку, людина є носієм тих чи інших функцій та суспільних обов'язків і протягом життя вона обов'язково опановує певні соціальні ролі, що формуються при взаємодії з іншими. При такій сильній залежності від оточення головним орієнтиром для Я-концепції особистості є Я іншої людини, зокрема, уявлення індивіда про те, що думають про нього інші, і тому, як зазначав радянський вчений І. Кон, самооцінка людини під таким впливом соціального чинника може зазнавати зміни [1; 5].

Виходячи з цього, Ч. Кулі та Дж. Мід виділяють три компонента, що обумовлюють Я-концепцію: перший компонент – реакція людини на навколишнє середовище, що залежить від значення, яким вона наділила елементи свого оточення; другий – такі значення є продуктом її соціальної взаємодії; третій компонент свідчить про те, що ці соціокультурні значення можуть змінюватися в результаті індивідуального сприйняття в межах такої взаємодії [4, с. 7]. Таким

чином, в даній теорії підкреслюється взаємозалежність людини та соціуму, що здійснюють постійний вплив один на одного.

Відповідно до соціально-когнітивного підходу психологів А. Бандури й У. Мішела основна увага у вивченні Я-концепції сфокусована на особистості як інтерпретаторі та діячі, яка активно взаємодіє із соціальним середовищем і долає життєві перешкоди. Зокрема, автори говорять про когнітивні процеси, або самозвіти, які не тільки забезпечують ментальний контроль та самоефективність особистості, а й формують у людини певні уявлення про себе й свої здібності, що в свою чергу впливає на її «Я». Відповідно, у своєму підході психологи розглядають особистість людини як проактивну, яка має власні принципи та стандарти, цінності та життєві цілі [4, с. 7].

Підхід американсько-німецького психолога Е. Еріксона в епігенетичній концепції розглядає свідоме Я індивіда в контексті соціокультурного розвитку. Я-концепцію він сприймає крізь призму ідентичності, що формується як продукт певної культури і має біологічну основу. Так, дослідник надавав свідомості самостійну адаптаційну роль, що допомагає пристосуватися людині до зовнішнього середовища. Е. Еріксон зазначав, що найважливішою рисою особистості є її Его-ідентичність, тобто суб'єктивне почуття безперервної самототожності. Дане почуття досягається через вирішення протиріч на попередніх вікових етапах (наприклад, почуття неповторності або рольова й особистісна невизначеність в період юності) [3, с. 103].

Представники гуманістичної психології К. Роджерс та А. Маслоу в феноменалістичному підході до особистості пояснювали формування Я-концепції через суб'єктивне поле сприйняття індивіда. Сутнісним елементом структури Я є установки значимих для особистості людей. Так, Я – це окрема частинка поля сприйняття людини, яка містить усвідомлене сприйняття і цінності особистості. Я-концепція включає не лише уявлення людини якою вона зараз є, а й те, якою вона повинна бути і якою б хотіла бути (ідеальне Я). За К. Роджерсом, людина найбільше цінує «ідеальне Я» та намагається прагнути до нього, адже воно відображає ті аспекти, які людина хотіла би мати в майбутньому, але поки що вони не доступні. Крім того, психологи вважали, що індивід не може змінити самі події, але може змінити своє сприйняття цих подій і їх інтерпретацію [4; 6].

Таким чином, узагальнення основних наукових підходів до розуміння Я-концепції, як найвищого утворення самосвідомості, дає

змогу розглядати її як один з багатьох аспектів внутрішнього світу людини, що тісно пов'язаний із загальною картиною світу, образом соціального оточення та особливостями взаємодії з ним, уявленнями особистості про себе [2, с. 9].

Отже, в різні періоди розвитку психології вчені по-різному пояснювали сутність Я-концепції та її складові компоненти, про що свідчить достатня кількість ідей щодо розуміння даного поняття. Тому перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо в дослідженні підходів вітчизняних вчених щодо проблеми формування та розвитку Я-концепції особистості як на попередніх етапах становлення психологічної науки, так і в період сучасності.

Література

1. Демчук О. А. «Я-концепція» як продукт розвитку самосвідомості особистості. *Молодий вчений*. 2016. № 12. С. 240-243.
2. Знанецька О. М. Особливості зв'язку Я-концепції особистості з її психологічним благополуччям: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01; Акад. пед. наук України ; Ін-т психол. ім. Г. С. Костюка. К., 2010. 20 с.
3. Калюжна Є. М. Я-концепція як ресурс досягнення цілісності та зрілості особистості. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Психологія. 2014. Вип. 48. С. 102–112.
4. Киричук О. В., Тарасюк С. О. Психологічні особливості Я-концепції безробітного : навч.-метод. посіб. К. : ІПК ДСЗУ, 2012. 148 с.
5. Орлова Г. В. Проблема виховання Я-концепції особистості у наукових джерелах ХХ ст. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017. Вип. 21(2). С. 115-124.
6. Слободянюк К. І. Якісний аспект формування Я-концепції особистості. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Психологія. 2013. Вип. 45(1). С. 218-226.